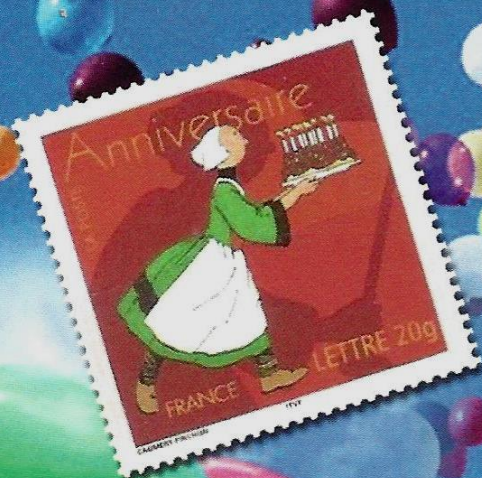
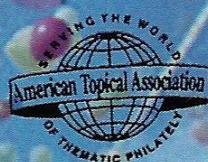

ינואר-מרץ 2012 ■ מס' 100 שנה 21

גליזון - 100

נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בעריכת יורם לוביאניקר ואריק שורץ

עורך גרפי: הדי אור

דוא"ל: noson.ed@gmail.com

בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506

Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

דבר העורך	עמ' 2
מאה הגליונות הראשונים	עמ' 3
איל"ת – מחזון למציאות	עמ' 5
ארבע אלמנות ונדיר אחד	עמ' 9
זרים ושרשרות פרחים ומשמעותם	עמ' 15
המכירה הפומבית של איל"ת	עמ' 16
קיצור תולדות הברזל	עמ' 17
הגדרה קולעת בול	עמ' 24
הכה את המומחה	עמ' 26
מכתבים למערכת	עמ' 27
חידה בולאית	עמ' 28
יורם לוביאניקר ואריק שורץ	
נחום שרשבסקי	
עמוס רביד	
דני פישר	
שלמה וורגן	
יוסי חרש	
אסף אברהם	

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר - ד"ר יהושע מגר (מעלה גיא אוני 228, ראש פינה 12000, 052-8802725)
סגן יו"ר - מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 90836, 054-4825007)
סגן יו"ר - זהר נוי (ת.ד. 62029, תל אביב 61620, 052-2641769)
מזכיר - יורם לוביאניקר (בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506, 054-5402723)
גזבר - שלמה וורגן (ת.ד. 2561, ראשון לציון 75124, 054-6855951)
חבר ועד - יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 75261, 054-5314568)
ועדת ביקורת - יוחנן מי-רז (יו"ר), חגי זהר, משה רימר.
עורכי נושאון - יורם לוביאניקר (054-5402723), אריק שורץ (052-2442502)

שירותים לחברים: נושאון - ארבע פעמים בשנה, נושאונט - ארבע פעמים בשנה, נושאונצ'יק - 12 פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שבל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2012): מבוגר - 140 ₪, נוער - 70 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.3.12

דבר העורך

לחברים שלום,

לפניכם גליון צבעוני ומיוחד של נושאן המציין יום חג לאגודה - הגיענו ליובל המאה של בטאוננו. ביום חג זה אנו עורכים סיכום ביניים וחשבון נפש. העורכים הנוכחיים מסכמים את מאה הגליונות הראשונים, ומנצלים את ההזדמנות להודות בשמכם לקודמיהם בתפקיד. בנוסף, ערכנו ראיון עם **נחום שרשבסקי**, חבר איל"ת מספר 1 ומי

שעמד בראש הצוות שהקים את האגודה לפני כמעט עשרים ושתיים שנה. אין חגיגה ראויה לציון ללא הרמת כוסית שמפניה, ואת זה עושה עבורנו **עמוס רביד**. גם **דני פיישר** משתתף בשמחה, ושוזר עבורנו שרשראות וזרים של פרחים. בנוסף תמצאו בגליון גם את המדורים הרגילים, ובכללם גם את החידה הבולאית, החוזרת לאחר הפסקה ממושכת.

אין חגיגה בלי עוגה!

גליון צבעוני זה הוא גם הזדמנות לעורכים להכליל מאמר מאת חברנו **יוסי חרש**. יוסי הוא מהכותבים הפוריים ביותר לבטאוננו האגודה, ותחום האיסוף שלו הוא גם צבעוני במיוחד. חשבנו כי מן הראוי להכליל אחד ממאמריו של יוסי בגליון זה, כמעין תודה על המאמצים הרבים שהוא משקיע למען שאר החברים. כדאי גם לשים לב למגוון העצום של סוגי הפריטים הבולאיים הכלולים במאמר.

כולנו תקוה כי בעתיד נוכל להוציא גליונות צבעוניים באופן סדיר, אולי אחת לשנה. הדבר מותנה, כמובן, בקיומם של משאבים כספיים מתאימים, או במילים אחרות בתשלום דמי החבר השנתיים בזמן. הגליון הנוכחי פותח את השנה החדשה, ואין זמן מתאים מכך לתשלום דמי החבר. על פי החלטת האסיפה השנתית האחרונה דמי החבר לשנת 2012 הם בסך של 140 שקל (70 שקל לחברי נוער). אנא, שלחו **עוד היום** המחאה לפקודת איל"ת לגזבר שלנו, **שלמה וורגן**. שימו לב שכתובתו של שלמה מעתה היא ת.ד. 2561, ראשון לציון 75124.

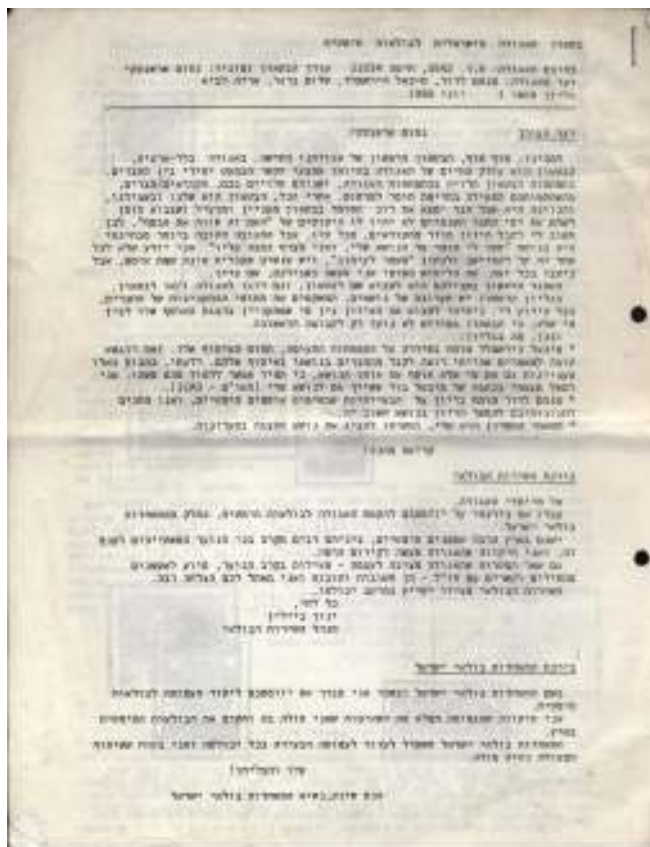
ועם כבר הזכרנו את שלמה, הרי שלגליון זה מצורפת מכירה פומבית נוספת בניהולו המסור. אנו ממליצים לקרוא את דברי הסיכום של שלמה למכירה הקודמת, ואת הדגשים שלו למכירה הנוכחית. ניתן גם לשלוח לשלמה חומר למכירות עתידיות, על פי ההנחיות אותן הוא מפרסם.

חג שמח,

יורם ואריק.

מאה הגליונות הראשונים של נושאון יורם לוביאניקר ואריק שורץ

גליון המאה של נושאון הוא הזדמנות טובה לסיכום ביניים של איל"ת. ביוני 1990 – לפני יותר מעשרים ואחת שנה – יצא לאור הגליון הראשון של בטאון האגודה, שאז עוד לא היה לו שם. הגליון, אותו ערך **נחום שרשבסקי**, הכיל שמונה עמודים בפורמט A4. במרכז הגליון הראשון עמד מאמרו של **מיכאל הירשפלד** על כלי טיס הקלים מהאוויר. **מנחם לדור** פתח בדיון על שיפוט תצוגות תימאטיות ודברי הסבר של נחום שרשבסקי על מהות התצוגה התימאטית בתערוכות להבדיל מאיסוף "בבית". כן הופיעו בגליון הראשון דברי ברכה מנשיא התאחדות בולאי ישראל, **הנס סינק ז"ל**, וממנהל השירות הבולאי, **ינון ביילין**.

הגליון הראשון של נושאון.

חודשיים חלפו, והבטאון כבר קיבל שם – תימאטאון. את תימאטאון ערכו **טיבי יניב** ועורך המשנה **משה רימר** – צוות שהתמיד עד גליון מספר 21. כחלק משדרוג העיתון עוצב לו סמליל על ידי **אליעזר שרף ז"ל**. אליעזר גם אחראי לעיברות שמו של העיתון לנושאון, החל מגליון מספר 7.

בראשית ימיו ראה נושאון אור שש פעמים בשנה. אך לאחר כשנתיים התקשו העורכים לעמוד בקצב, בשל מיעוט המאמרים שנשלחו למערכת (יש דברים שלא השתנו). כעבור שנה נוספת עברה העריכה לידי **רון ברגר** (החל מגליון 22), ונושאון עבר לפורמט של ארבע חוברות בשנה, חלקן כפולות (הן מבחינת המספור והן בכמות החומר שנכלל בהן). רון השכיל לעמוד בלוח הזמנים תוך הקפדה יתרה על איכות המאמרים ועל דיוק בפרטים הכלולים בהם.

החל מגליון 40-41 עברה העריכה לידי **של זהר נוי**. זהר התמיד במשימה יותר מכל עורך אחר: במשך שבע שנים הוא היה אחראי ל-34 גליונות של נושאון – רבים מהם יצאו כגליונות כפולים, משולשים ואף מרובעים. צוות העורכים הנוכחי קיבל אחריות לנושאון בגליון מספר 75, וידו עוד נטויה.

כמי שעורכים את נושאון בעידן האלקטרוני אנו מלאי הערכה לקודמינו, אשר בזמנם הקשיים הטכניים היו גדולים שבעתיים. בעוד אנו מתקשרים עם הכותבים (והקוראים) בדואר אלקטרוני, הרי שקודמינו היו מוגבלים לשירותי הדואר בלבד. אנו מקבלים מאמרים הכתובים במעבד תמלילים, ונדרשים רק לערוך אותם. קודמינו קיבלו, על פי רוב, מאמרים הכתובים בכתב יד, ונאלצו להקליד אותם למחשב תוך התמודדות עם כתיב יד הקשים לפענוח.

הקידמה הטכנולוגית ניכרת גם במוצר הסופי. עם השנים השתפרה איכות ההדפסה, התמונות של החומר הבולאי ברורות הרבה יותר, והנייר הוא מליגה אחרת. נושאון מספר 47, אשר יצא לכבוד התערוכה העולמית שנערכה בארץ בשנת 1998, היה הראשון עם שער צבעוני. עשר שנים חלפו עד שזכינו שוב לשער צבעוני, בגליון המיוחד אשר ראה אור לכבוד התערוכה העולמית ישראל 2008. אגב, גליון זה היה היחיד אשר חלקים נרחבים בו נכתבו באנגלית על ידי מחברים מחו"ל. אכן, קצב ההתקדמות הטכנולוגית הולך וגובר: לפני שנה הדפסנו לראשונה גליון בצבע מלא, והנה זהו כבר גליון צבעוני שני של נושאון.

מלבד נושאון איל"ת הוציאה עוד בטאונים. בתחילת ימיה של האגודה היא הפיצה ביטאון בשפה האנגלית שנקרא Isratheme, אשר נועד בעיקר לפיתוח קשרי חוץ. נחום שרשבסקי ערך אותו והוציא לאור חמישה עשר גליונות עד שבשנת 1995 תש כוחו, ובכך בא הקץ על הבטאון האנגלי. בשנים האחרונות נכנסה איל"ת גם לעידן האלקטרוני. זה חמש שנים שהאגודה מוציאה רבעון מקוון הנקרא נושאונט. בארבע השנים האחרונות אנו גם מוציאים את נושאונצ'יק - ירחון המיועד לילדים ולנוער, אותו עורכת **שביט טלמן**.

בהגיענו לגליון המאה טרחנו לעיין בכל הגליונות הקודמים, ומצאנו בהם שפע של חומר מעניין ואיכותי. אנו רוצים לברך את עורכי נושאון הקודמים ואת כל מי שסייע להם, ובראשם את כל מי שתרום חומר לפרסום. אין לנו ספק, כי אנו רשאים להיות גאים במאה הגליונות הראשונים של נושאון. וכמובן שעתה עלינו להתמקד באתגר הבא – להבטיח שמאה הגליונות הבאים יהיו טובים עוד יותר.

דמי חבר באיל"ת לשנת 2012

דמי החבר באיל"ת לשנת 2012 הם 140 שקל (לנוער 70 שקל בלבד).
את דמי החבר יש לשלוח לגזבר האגודה, **שלמה וורגן** (ת.ד. 2561,
ראשון לציון 75124). המחאות יש לרשום לפקודת איל"ת.

**אנא, חיסכו לכולנו את חוסר הנעימות
ושלחו את דמי החבר לשנת 2012 עוד היום!**

איל"ת – מחזון למציאות ראיון עם נחום שרשבסקי

נחום שרשבסקי הוא האיש שדחף יותר מכל אחד אחר להקמת איל"ת לפני כעשרים ושתיים שנים. נחום שימש שנים רבות כמזכיר האגודה וכממונה על קשרי החוץ שלה. בשנים האחרונות תחום העניין העיקרי של נחום הוא מקסימפיליה - איסוף ואף הכנה של גלויות מירב. נחום אינו מציג עוד באגף התימאטי, וכיום הוא אינו חבר באיל"ת. עם הגיענו לגליון המאה של נושאון נפגשו איתו עורכי נושאון לראיון מיוחד.

מדוע קמה איל"ת

נחום שרשבסקי

שאלה: מה הייתה המוטיבציה להקמת האגודה?

נחום: מאחר ולא הקמתי את איל"ת לבדי, אני רוצה להדגיש תחילה כי תשובותי משקפות את דעתי האישית בלבד, ולפיכך אשתמש בגוף ראשון יחיד. מבחינתי, הסיבה העיקרית להקמת האגודה הייתה הרצון ללמוד איך להכין תצוגה נושאית באופן נכון על פי הכללים כדי להצליח בתערוכות.

הצגתי לראשונה ב-1987 ואחר כך ב-1988 את נושא האו"ם שאספתי אז, אבל עשיתי זאת בלי שום ידע בתורת התימאטיקה ומבלי שקיבלתי הדרכה כלשהיא. באופן לא מפתיע, התוצאות היו בהתאם. באוגוסט 1988 נסעתי לשנה לאוסטרליה, ושם נחשפתי לכללי התצוגה של ארגון הבולאות העולמי (ה-FIP) ולאסוף הנושאי הרציני. הבנתי, שיש לי עוד הרבה מה ללמוד בתחום. עם תום השנה חזרתי לארץ, וראיתי שלא קיימת מסגרת מתאימה שבתוכה אוכל להתקדם, אז החלטתי לפעול בעצמי.

שאלה: מדוע לא לפעול בתוך האגודות הקיימות?

נחום: האגודות הקיימות היו ברובן מועדונים מקומיים, שעיקר פעולתן (כאז גם היום) הייתה מפגש פיזי לצורך החלפת או קניית בולים. אני ראיתי לנגד עיני אגודה שתהיה כלל ארצית. היו אז אגודות שעסקו בנושאים ספציפיים, כמו האגודה לתולדות הדואר של ארץ ישראל ואגודת אספני היודאיקה שהיו כלל ארציות. אגודות אלו לא עסקו בתימאטיקה, כך שלא יכולנו להסתייע בהן.

שאלה: איזה מודל עמד לנגד עיניכם?

נחום: באוסטרליה הייתה כבר אז אגודה תימאטית, אבל ההשראה שלי הייתה דווקא האגודה התימאטית של ניו זילנד שהוקמה באותה תקופה. המודל היה מלכתחילה אגודה כלל ארצית שתפעל בעיקר באמצעות הדואר והביטאון. כוונתי הייתה שגם הבחירות לוועד יתבצעו דרך הדואר, אבל רשם העמותות פסל את הרעיון.

שאלה: מה הגדרתם כמטרות האגודה?

נחום: המטרה הייתה לקדם את הבולאות הנושאית, עם דגש של נושא ההצגה בתערוכות על ידי ייעוץ ומתן מידע. בנוסף, ראינו צורך ביצירת קשרים בין האספנים

התימאטיים בארץ לשם הפצת והחלפת מידע על חומר בולאי תימאטי. מטרה נוספת הייתה יצירת קשרים עם אגודות מקבילות בחו"ל.

לא כל ההתחלות קשות

שאלה: מי היו המייסדים של איל"ת?

נחום: המייסדים האחרים היו, ככל שאני זוכר, **מנחם לדור**, **מיכאל הירשפלד**, **שלום ברגר ואריה לביא**.

כשחזרתי מאוסטרליה, באוגוסט 1989, התחלתי להעלות את הרעיון של אגודה תימאטית במועדון בעיר מגורי דאז, חיפה. מהמועדון הכרתי את שלום ברגר ואריה לביא כאספנים תימאטיים, ויחד איתם התחלנו לגלגל את הרעיון. בסוף אותה שנה התקיימה תערוכת הנוער "תבל". שם הפגישו אותי עם מנחם, שהתחיל גם הוא לפעול באותו כיוון, ומאז המשכנו לפעול ביחד. מנחם היה כבר מעורה בבולאות המאורגנת ושיתף את מיכאל ברעיון.

שאלה: מי סייע לכם?

נחום: יש לא מעט אנשים שאנחנו חבים להם תודה. במועדון בחיפה עזר לי **בן-הדור נסטויטר ז"ל**, שהיה שופט תימאטי. חבר אחר של המועדון, השופט בדימוס **אברהם חרמון ז"ל**, עזר לי לנסח את תקנון העמותה. בשלב זה גם פנינו להתאחדות בולאי ישראל והתקבלנו בברכה. **לביא בלאו ז"ל**, שהיה אז מזכיר ההתאחדות ובעצמו אספן ומציג תימאטי, עזר לנו מאוד.

באותה תקופה ההתאחדות עצמה עברה מהפך עם מינויו של **טיבי ניב** למנכ"ל בשכר. טיבי, שגם הוא אספן נושאי, נרתם לעשייה במלוא המרץ וצרף למעגל הפעילים גם את **משה רימר**. ראוי לציין עוד מספר אנשים שהיו מהפעילים הראשונים באגודה אחרי הקמתה – **סטיוארט אלגרוד ז"ל**, **רון ברגר** ו**אליעזר שרף ז"ל**, שסייע הרבה בגרפיקה ועיצב את הסמל הראשון של איל"ת.

תעודת הרישום של איל"ת כעמותה.

שאלה: מה היו שלבי ההתארגנות?

נחום: הצעד המעשי הראשון היה פגישה שקיימנו בתחילת 1990 עם מנחם ומיכאל בתל אביב, במשרדו של מנחם ב-IBM. ביוני פרסמנו את הגיליון הראשון של הביטאון

כנס היסוד של איל"ת התקיים בתערוכה הלאומית באר שבע 1990.

והתחלנו "להפיץ את הבשורה" דרך ביטאון ההתאחדות ומפה לאוזן דרך המועדונים. במקביל הגשנו בקשה לרישום העמותה. כנס היסוד של האגודה התקיים בתערוכת הבולים באר שבע 1990.

שאלה: מה כללה הפעילות הראשונות של האגודה?
נחום: קודם כל הביטאון, שהוא כלי הכרחי באגודה כלל ארצית (אינטרנט, כזכור, עוד לא היה אז). בתערוכת באר שבע 90, נוסף לכנס הייסוד, ערכנו גם סמינר על תימאטיקה והצגתה בהנחיית **מנפרד**

ברגמן, שהיה שופט בינלאומי. זאת הייתה בעצם הפעילות הראשונה של איל"ת כאגודה. בהמשך היו מספר מפגשים - חלקם אסיפות שנתיות המתחייבות מחוק העמותות - עם הרצאות והחלפות. אחד הדברים הראשונים שעשינו היה לתרגם לעברית את כללי ה-FIP לתצוגות תימאטיות עבור החברים.

שאלה: ואילו פעילויות תכננתם להמשך?

נחום: כפי שכבר ציינתי, הפעילות החשובה ביותר בארגון בעל פריסה ארצית היא הבטאון. בשנת הפעילות השניה של האגודה כבר קיימנו מכירות פומביות בדואר. בהמשך גם נערך סמינר בנושא תצוגה, אותו העביר **פרופ' עמנואל אילן ז"ל**.

חשבון נפש

שאלה: מה ציפיתם שיהיה גודלה של האגודה?

נחום: לי לא היה שום מושג למה לצפות, אבל למרות זאת הופתעתי מההיענות הגבוהה. בגיליון השני של התימטאון (שמו המקורי של ביטאון האגודה), שיצא לאור בספטמבר 1990 (עוד לפני כנס היסוד בתערוכת באר שבע) רשומים שמות של 55 המצטרפים הראשונים (אחרי המייסדים). בגיליון הבא אחריו נוספו עוד 38 חברים. באסיפה

חותמת מיוחדת - האסיפה השנתית הראשונה של איל"ת.

השנתית הראשונה של איל"ת, אשר התקיימה בשנת 1991, נכחו לא פחות מ-62 חברים! תוך שנה-שנתיים הפכנו, קצת להפתעתנו, להיות האגודה הבולאית הגדולה ביותר בארץ.

שאלה: האם לדעתך השיגה איל"ת את המטרות שהצבתם?
נחום: ראשית, עלי לציין שמזה כעשר שנים אני לא חבר באגודה, ולכן אני לא מעודכן בפעילותה הנוכחית. אבל לגבי עשר השנים הראשונות שבהן הייתי חבר ועד, התשובה בהחלט חיובית. אני רואה גם את המספר הרב של המציגים התימאטיים כיום ואת ההישגים שלהם בתערוכות בארץ ובחו"ל, ואני נמלא סיפוק. זאת ללא ספק מטרה של איל"ת שהושגה מעל ומעבר.

שאלה: ובמבט קדימה - מה איל"ת לא הצליחה לעשות? אילו אתגרים ומשימות ניצבים בפני הוועד הנוכחי?

נחום: כמי שמתבונן כיום באיל"ת מבחוץ, אני לא יכול לענות על השאלות האלה. אבל ברצוני לציין דבר אחד שמפליא אותי שלא נעשה והוא שאין לאגודה אתר אינטרנט. נוכחות באינטרנט, אפילו בסיסית, חשובה מאוד בעידן הנוכחי, ובלעדיה האגודה תתקשה להמשיך ולהשיג את יעדיה.

הודעה על פטירה

בצער רב אנו מודיעים על פטירתו של חבר איל"ת **ראובן סדנאי** ז"ל. חברי איל"ת וועד האגודה משתתפים בצער המשפחה. יהא זכרו ברוך!

חברים חדשים באיל"ת

האנשים הבאים הגישו בקשה לחברות באיל"ת. חבר האגודה המתנגד לקבלת מי מהם לחברות באגודה יפנה לוועד תוך חודש מפרסום הבטאון:

580 **זכרוב פליקס**, באר שבע.

ארבע אלמנות ונזיר אחד עמוס רביד

גליון המאה של נושאון, סוף השנה האזרחית, חגיגות ושמחות הן תמיד הזדמנות מצוינת לפתיחת בקבוק שמפניה איכותית. אבל, אין זה אומר, חלילה, שלא כדאי לעשות זאת גם בהזדמנויות אחרות. שמפניה טובה תלווה נהדר ארוחות חגיגות, מנות פתיחה מיוחדות, מנות דגים או סתם רגעים יפים. שמפניה היא האפריטיף (משקה הפתיחה) האולטימטיבי והמשקה המושלם לקבלות פנים יוקרתיות. היא משדרת יוקרה, הצלחה וסגנון חיים. לא בכדי השמפניה מככבת באירועים נוצצים, במסעדות הטובות בעולם ועל דוכן המנצחים בתחרויות הספורט החשובות. אבל היא מתאימה לא רק לחגיגות הניצחון. היטיב לבטא זאת **נפוליאון בונפרטה**, חובב שמפניה ידוע, כשהכריז: "אחרי ניצחון מגיע לך שמפניה, בהפסד - אתה זקוק לה".

אין חגיגה יוקרתית ללא הרמת כוסית של שמפניה. דבר בולים.

האזור

שמפניה מייצרים בשמפאן. נקודה. כל השאר, טובים יותר או פחות, מסתפקים בתואר יין מבעבע. אזור שמפאן ממוקם מזרחית מפאריס, במרחק של נסיעה האורכת כשעה. האזור, המתאפיין בנוף כפרי פסטורלי של גבעות מכוסות כרמים, מסביר פנים במיוחד לתייר היין ומזמינו לשוטט במרתפים האין סופיים של בתי השמפניה הגדולים, לאכול במסעדות המשובחות, לשוטט בכפרים ובעיירות הקסומות ובעיקר - לשתות הרבה שמפניה.

אזור של נוף כפרי פסטורלי, עם גבעות מכוסות כרמים. דפית מתוך קונטרס בולים.

הכפר איי בחבל שמפאן הוא אחד המרכזים המפורסמים לייצור שמפניה.

היסטוריה של ייצור יין איכותי באזור שמפאן החלה מאות שנים לפני הופעת היין המבעבע, אולם רק לקראת סוף המאה ה-17 החלו "ללכוד את הבועות בתוך הבקבוק". בתחילת הדרך התסיסה היתה

מתעוררת באופן מקרי, עם עליית הטמפרטורות בחודשי האביב. רק מאוחר יותר הפכה ה"תקלה" למוניטין עולמי.

הדגל של חבל שמפאן – ארדן.

כיום מיוצרים באזור שמפאן בלבד לא פחות מ-320 מיליון בקבוקי יין בשנה (כמעט פי עשרה מאשר בישראל), מחזור המכירות השנתי עומד על כ-4.3 מיליארד יורו (פי 40 מאשר בישראל) ומחירי הענבים באזור הם הגבוהים ביותר בכל צרפת. אזור שמפאן הוא הצפוני באזורי היין בצרפת, ואחד הצפוניים בעולם היין כולו. לאקלים הקר השפעה רבה על אופי היין. ללא היין המבעבע סביר להניח כי האזור היה הופך לאחד הפחות מוצלחים לגידול ענבי יין. 90% מהכרמים באזור מצויים

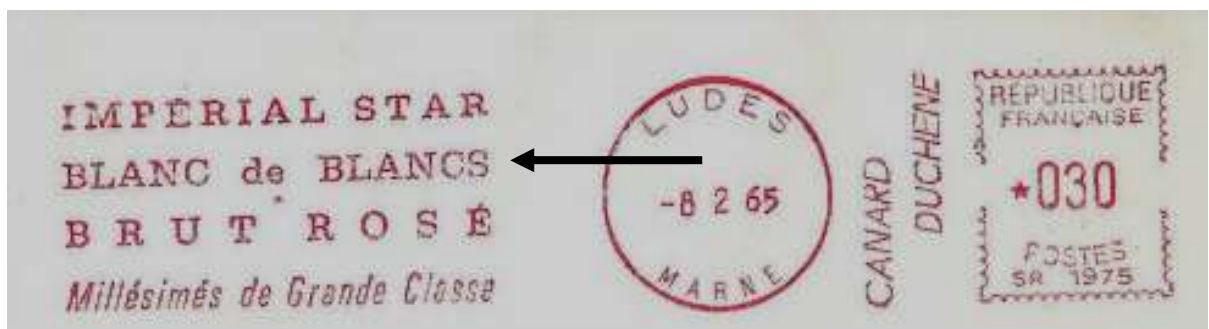
בידיים פרטיות של לא פחות מ-19 אלף חקלאים קטנים, המוכרים את יבול הענבים לבתי השמפניה השונים. זני הענבים הנטועים והמותרים לשימוש בייצור השמפניה הם הפינו-נואר והפינו-מונייר האדומים והשרדונה הלבן.

דום פריניון.

הסוד הראשון - אומנות הערבוב

כאן נכנס לתמונה הנזיר הבנדיקטי **דום פריניון**, איש סקרן וחוקר פעלתן שהיה ראשון המערבבים לפני כ-300 שנה. מטרתו היתה ליצור יין שיהיה מורכב, מעניין ומיוחד יותר מסך כל מרכיביו. מאז השתכללה אומנות הערבוב, והיא זו המאפשרת לכל בית שמפניה לשמור על האופי הייחודי של יינותיו ועל אחידותם על פני שנות הבציר השונות. את הבלנד, שנקבע עוד בטרם התסיסה השנייה, מרכיבים יינות מכרמים שונים, משנות בציר שונות (במרבית השמפניות אין ציון שנת בציר על גבי התווית) ומזני ענבים שונים (מבין שלושת הזנים המותרים). יוצאים מהכלל הם הבלאן דה בלאן (לבן מלבן) - יין המופק מענבי שרדונה בלבד והוינטג' שמפיין - יין המופק משנת בציר אחת, איכותית במיוחד.

הבלאן דה בלאן מופק מענבי שרדונה בלבד. חותמת ביול.

הסוד השני – כליאת הבועות בבקבוק

למרבה האירוניה חוסר היציבות ביין וחידוש תהליך התסיסה עם עליית הטמפרטורות בחודשי האביב, דווקא הדירו שינה מעיניו של דום פריניון, אשר על מנת לשמור על

איכות יינותיו העדיף לבקבוקם מוקדם ככל הניתן. היו אלו האנגלים אשר התלהבו לראשונה מנוכחות הבועות ביין. הללו, בזכות חיבתם הרבה לעניין ובזכות תעשיית זכוכית איכותית מזו של הצרפתים, מילאו יינות מאזור שמפאן בבקבוקים חזקים דיים והצליחו לשמור את הגז שנוצר בבקבוק לאורך זמן. עד מהרה הפך היין המבעבע מאזור שמפאן להצלחה גדולה, והגזים הכלואים העניקו למשקה את התכונה המזוהה עימו יותר מכל – לחץ פנימי המתפרץ עם פתיחת הבקבוק.

...והשפנייה פורצת החוצה. מברק ברכה.

הפקק נורה כמו מלוע של תותח...

במאה ה-18 היינות המבעבעים היו עדיין רק חלק קטן מיינות שמפאן, והכילו בתוכם משקעי שמרים, תוצאה של חידוש תהליך התסיסה בתוך הבקבוק. היינות סבלו קשות מחוסר אחידות, רבים מהבקבוקים התפוצצו, ובאחרים לא נותר כלל גז.

שיטת שמפאן

שיטת שמפאן, הידועה גם כ'שיטה המסורתית' המקובלת עד היום, התפתחה רק בשלב מאוחר יותר. במהלך המאה

ה-19 פותחה השיטה להגברת התסיסה בבקבוק על ידי הוספת סוכר והשיטה להוצאת המשקעים מהבקבוק. המצאת המיקרוסקופ הביאה לגילוי השמרים ואופן פעולתם. על פי השיטה המסורתית מוסיפים ליין הבסיסי שמרים וסוכר ומבקבקים בבקבוקי השמפניה הכבדים והחזקים. את הבקבוק פוקקים בפקק מתכת או פלסטיק זמני. תהליך התסיסה השנייה מתבצע כעת באופן טבעי בתוך אותו הבקבוק שיגיע מאוחר יותר למדף החנות. בתום התהליך מתקבל בבקבוק יין מבעבע אך יחד איתו גם משקעי השמרים המתים ועכירות לא נעימה שהיוותה עד תחילת המאה ה-19 בעיה שיווקית ממדרגה ראשונה.

את הפיכתה למוצר תעשייתי של ממש חייבת השמפניה לאלמנה המפורסמת **וֹ קְלִיקוּ פֹּנְסֶרְדִין** (1777-1866). ניקול פונסרדין נישאה ל**פֶּרְנָסוּאָה קְלִיקוּ**, בעל כרמים באזור

שמפאן, בשנת 1798. פרנסואה מת בשנת 1805 וניקול לקחה על עצמה, בניגוד לכל המוסכמות החברתיות של התקופה, את ניהול החברה בהיותה בת 27 בלבד. היא עשתה זאת בכישרון רב ובהצלחה עד מותה בגיל 89. היה זה אחד מעובדיה, **אנטואן דה מולר**, אשר פיתח את השיטה לצבירת המשקעים בצוואר הבקבוק לאחר התסיסה. תהליך הרמויאז' (remuage) - הפיכת הבקבוק על ראשו וניעורו - נשמר בתחילה כסוד כמוס, אך עד מהרה הפך לשיטת העבודה בכל אזור שמפאן, השיטה המקובלת עד עצם היום הזה.

מכתב שנשלח מבית העסק קליקו, בו פותחה שיטת הרמויאז'.

עכשיו, כאשר כל משקעי השמרים הצטברו להם בצוואר הבקבוק, מקפיאים אותו (את הצוואר) וחולצים את הפקק הזמני ואת גוש הקרח העכור. משלימים את היין שבבקבוק במעט יין מעורבב עם סירופ סוכר, פוקקים בפקק שעם וסוגרים ברסן המתכת ובקפסולה המהודרת. אכן, לא קלה (וגם לא זולה) היא דרכנו.

לחיי האלמנות

עם או בלי קשר ליין ומה שהוא מסמל, מפורסם אזור שמפאן באלמנות אשר תרמו חלק חשוב ביותר בהתפתחות המסחרית שלו. מזלה של **לואיז פומרי** (1819-1890) שפר עליה רק במעט יותר מזה של ניקול קליקו פונסרדן. היא התאלמנה בהיותה בת 39. עד מהרה הפכה את חנות היין של בעלה המנוח לבית שמפניה מצליח. לואיז

זיהתה את הביקוש הגובר לשמפניה יבשה (ברוט) שלא היתה פופולארית ביותר עד אותה התקופה. השמפניה היבשה של לואיז פומרי זכתה להצלחה אדירה בשוק הבריטי החשוב וכל השאר שייך להיסטוריה.

חותמת ביול של בולאנזיה.

חוש עסקי מפותח הפגינה גם **קמיל אורלי רודר** (1892 – 1975) אשר קיבלה את ניהול עסקי המשפחה בשנת 1932 מאותה סיבה מצערת כמו קודמותיה. קמיל אורלי פיתחה עבור בית השמפניה הנושא

את שם המשפחה את סדרת הסופר פרימיום, ה"קריסטל" אשר סללה את הדרך לשמפניות ה"גראנד קווה" המפוארות, המיוחדות והיקרות ביותר של בתי השמפניה.

לילי בולאנז'ה (1899 – 1977) התאלמנה מבעלה **ז'אק** וניהלה בהצלחה רבה את בית השמפניה הנושא את שם משפחתה משנת 1941 ובמשך ארבעה עשורים, בהם השנים הקשות של מלחמת העולם השנייה. את אהבתה הרבה למשקה ביטאה כאשר נשאלה על המועד המתאים לשתיית שמפניה: "אני שותה שמפניה כשאני שמחה וכשאני עצובה. לעיתים אני שותה כשאני לבד, בחברה אני רואה זאת כהכרח. אני טועמת שמפניה כשאני לא רעבה, ושותה כשאני כן. מלבד זאת אינני נוגעת בזה, אלא אם כן אני צמאה".

אז בואו ונרים ביחד כוסית של שמפניה משובחת לכבוד ארבע אלמנות, נזיר אחד ולכבוד מאה הגליונות הראשונים של נושאון.

עמוס רביד הוא מומחה יין ואספן של פריטי אלקוהול ויין ישראליים. כתובתו למשלוח תגובות: amosravid@gmail.com

בקרב בנושאון – גליון על "בעלי חיים".

אם ברצונכם לפרסם מאמר או ידיעה בחוברת זו הנכם מוזמנים לפנות אל העורכים בהקדם האפשרי בדואר אלקטרוני noson.ed@gmail.com או בדואר רגיל (בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506).

זרים ושרשרות פרחים ומשמעותם דני פישר

השושן הצחור.

פרחים ידועים ביופיים הדקורטיבי, בניחוח אותו הם מפיצים, בשימושים הרבים שלהם בתחומי הרפואה והמזון, וכן כסמלים דתיים במסורות של מספר עמים. דוגמא בולטת היא פרח השושן הצחור, הקרוי באנגלית Madonna Lily, ונחשב כסמל לבתוליה של **מרים**, אימו של **ישו**.

כאשר מדובר באירוע משמח וחגיגי מתקיימת האימרה "דבר אלי בפרחים". מבין הדרכים השונות לסידור פרחים נציין במאמר זה שתיים להן נודעת משמעות סימלית – שרשרת פרחים וזר פרחים. חשוב לציין, כי אין בעברית מונחים מקבילים הולמים לאלו באנגלית, ולכן השמות העבריים עשויים להטעות מעט.

פרע מחורר.

שרשרת פרחים (באנגלית Posy) היא מנהג המקובל במספר ארצות באירופה. השרשרת עשויה מפרחים קטנים, המושחלים על חוט, כך שנוצרת שרשרת פתוחה. נהוג לתלות את השרשרת במהופך מהתקרה או מקורות הבית על מנת שהפרחים יתייבשו ויקשטו את הבית לכל אורך השנה.

הפרחים אותם שוזרים בשרשרת הם כאלו אשר מיוחסת להם יכולת השפעה חיובית. יש המאמינים, כי הפרחים יכולים לברך את הבית ואת האנשים החיים בתוכו, ולהרחיק ממנו רוחות רעות. מספר הפרחים בשרשרת חייב להיות שבע או תשע – שני מספרים שמייחסים להם סגולות של קדושה.

זר פרחים.

במרכז השרשרת ניצב פרח בודד, לרוב **פרע מחורר** (השם המדעי הוא Hypericum perforatum). שמו העממי של הפרח הוא "הצמח של **יוחנן המטביל**", והוא בעל סגולות רפואיות מוכחות, בעיקר כנוגד דיכאון. כדי שהפרחים יהיו קדושים באמת יש לקטוף אותם ב-24 ביוני (על פי האמונה הנוצרית, יום הולדתו של יוחנן המטביל) - מעט אחרי התאריך בו הצמח פורח. מאחר ויום זה הוא באמצע הקיץ, הרי שהפרחים כבר ספגו את מלוא האנרגיה מהשמש, והם יפיצו אנרגיה זו לבית וליושביו.

זר פרחים (באנגלית – Garland) חייב להיות בצורת עיגול, ללא התחלה וללא סוף. הצורה נועדה לסמל את מעגל הנצח של החיים – מהלידה, דרך המוות ועד ללידה מחדש. זר עגול מביא מזל טוב ומהווה סגולה להצלחה, ולפיכך נהוג לתלות זרים כאלה על דלת הכניסה לבית. הזר צריך לכלול פרחים המביעים ידידות והגנה, כגון רוזמרין, הדס, ורדים וסיגליות. יש המעצבים את הזר בצורת לב, כדי להביע אהבה.

זר בצורת לב מביע אהבה.

כולנו תקוה ששרשרת וזרי הפרחים אותם שזרנו כאן, יחד עם הבולים הצבעוניים המלווים מאמר זה יבטיחו לאיל"ת הצלחה ויביאו עליה ברכה ביום חגו של נושאן.

דני פישר הוא מבכירי התימטיקאים בארץ. התצוגה שלו על משמעות הפרחים זכתה במדליית זהב גדולה ברמה העולמית. כתובתו: שטרק 4, תל אביב 64042.

המכירה הפומבית של איל"ת שלמה וורגן

במכירה הפומבית שפורסמה בגיליון 98 של נושאן השתתפו 17 חברים קונים, כן יירבו! המחזור הכספי של המכירה היה 2,548 ש"ח (לא כולל עלויות משלוח, שכוסו על ידי הקונים). כידוע, הקונים במכירה אינם משלמים עמלה כלשהי, בעוד שהמוכרים משלמים עמלה של 10% לאגודה.

המכירה הקודמת כללה מספר פריטים שנמסרו לאיל"ת כתרומה. יש לציין במיוחד את **ד"ר יהושע מגר** אשר תרם פריטים רבים, אשר 12 מהם נמכרו והניבו לאיל"ת סך של 335.50 ש"ח! התודה והברכה ליהושע על תרומתו הנדיבה!! בסך הכל נמכרו 131 פריטים, המהווים 39% מכלל הפריטים במכירה. עמלת איל"ת בנוסף לתרומה לעיל היא 226.29 ש"ח.

ומכאן למכירה הנוכחית: זו כוללת 300 פריטים בקבוצות הנושאים השונות. הפעם מוצעת כמות גדולה של פריטים איכותיים בנושא הסכסוך הישראלי – ערבי. פריטים רבים מוצעים גם בתחום היודאיקה, תנ"ך, אישים יהודיים, ישראליאנה, ירושלים ועוד.

כדאי לקרוא את כל המכירה, כי הנושאים מגוונים ומעורבים. למשל, תמצאו יהודים גם תחת נושאים אחרים, שאינם יודאיקה. ייתכן גם שמסתתרים פריטים חריגים באגף השונות. נא לעיין בכל פרטי החומר המוצע. תאמינו לי: זה בית ספר פרטי לבולאות!

אפשר להגיש חומר למכירה הבאה כבר עתה. אנו מעוניינים בחומר איכותי שיוגש בעיטוף שקוף, עם מפרט מילולי הכולל מספרים קטלוגיים (ככל שניתן), בצירוף מחיר מבוקש. הכל בהתאם לדרישות ולמקובל, בעצה עם מנהל המכירה.

קיצור תולדות הברזל יוסי חרש

הברזל הוא אחד מאוצרות המינרלים של כדור הארץ. האיזכור הראשון של ברזל בתנ"ך הוא כבר בספר בראשית (פרק ד', פסוק כ"ב): "תובל קין, לוטש, כל-חורש נחושת וברזל". פסוקים תנ"כיים אחרים המתייחסים לכריית ברזל (איוב כ"ח פסוק ב'), חריטת ברזל (איוב י"ט, פסוק כ"ד), כור ברזל (דברים ד', פסוק כ'), מרכבות ברזל (יהושע י"ז, פסוק ט"ז), מסמרי ברזל (דברי הימים א', פרק כ"ב, פסוק ג'), מגזרות ברזל (שמואל ב' פרק י"ב פסוק ל"א), וכלי בישול מברזל (יחזקאל ד', פסוק ג'). במילים אחרות, כבר בתנ"ך ניתן למצוא כמעט את כל השימושים המקובלים לברזל.

הברזל מהווה כ-95% מכלל המתכות בהן משתמשת החברה התעשייתית המודרנית. מניין זה כולל את הפלדה, שהיא סגסוגת של ברזל גולמי מטוהר ממהמים שונים בתוספת פחמן בריכוז נמוך. פלדה הינה המתכת הנפוצה ביותר בשימוש כיום, בעיקר בתעשיות הרכב, הספנות והבנין.

מחצבי ברזל הם בעיקרם משקעים, אשר נוצרו בעידן הפרקמבריון, לפני כשני מיליארד שנה. הצורה הנפוצה ביותר של המחצבים קרויה "מבני ברזל קשורים", והיא מזכירה רצועות אשר נכרכו יחדיו. מבנים אלו עשויים להגיע לעובי של מאות מטרים, ואורך הרצועות לכדי אלפי קילומטרים! ההרכב הכימי של הסלעים משתנה כתלות בעומקם, וניתן למצוא בהם סוגים שונים של תחמוצות ברזל (שהם המינרלים החשובים ביותר מבחינה כלכלית), כגון המטייט או מגנטייט, וכן תרכובות של ברזל עם פחמן.

תחמוצת ברזל מסוג המטייט.

תרכובת ברזל - פחמן
מסוג סידרייט.

תחמוצת ברזל
מסוג מגנטייט.

מבני ברזל קשורים.

מלבד "מבני הברזל הקשורים" קיים עוד סוג נפוץ יחסית של מרבצי ברזל, המוכר לאנשי המקצוע כסוג "קלינטון - מינט", או בלשון העם "אבני ברזל". אבנים אלו, הנפוצות בעיקר באירופה, הן בגודל קטן בהרבה, ומתאפיינות בעושר יחסי באלומיניום,

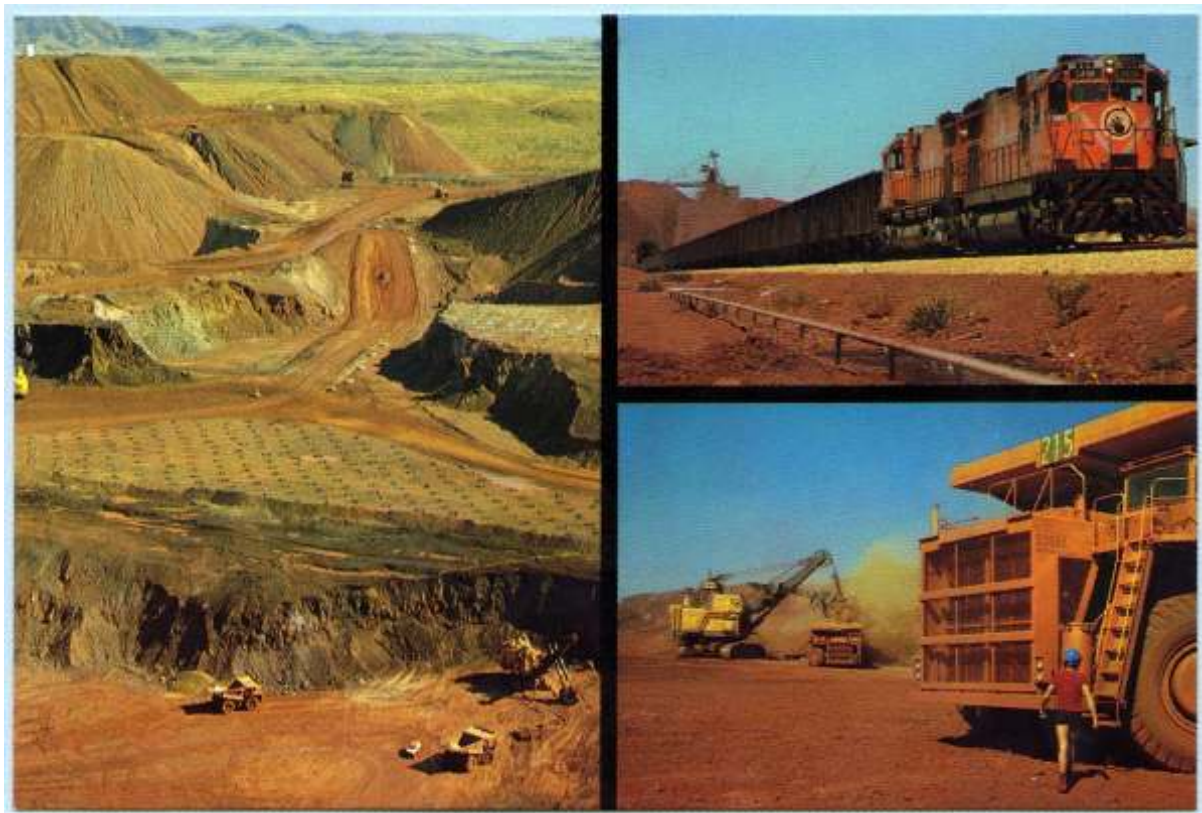
אבני ברזל באירופה.

תוית דואר רשום
מ"איירון נוב" בדרום אוסטרליה.

זרחן ולעיתים אף מכילות אבני גיר. מחצבים מסוג זה היוו את הבסיס לתעשיית הברזל האירופאית עד לעידן המודרני.

היכן ניתן למצוא ברזל בעולם? מרבצים גדולים קיימים במערב אוסטרליה ובדרום אפריקה. מרבצים אלו הם יחידה אחת מבחינה גיאולוגית, ובעבר היוו רצף. הפרדותה של יבשת גונדוונה, לפני כ-65 מיליון שנה, הפרידה את יחידה זו לשתי יבשות שונות. גם בדרום אוסטרליה, צפון אמריקה (באיזור לייק סופריור), מזרח אירופה ובברזיל ניתן למצוא מרבצים משמעותיים. קיומם של מרבצים אלו בא לידי ביטוי, בין השאר, במקומות יישוב בעלי שמות הקשורים למכרות הברזל.

מכרות ברזל במערב אוסטרליה. דבר בולים.

הפריט מימין הוא קבלה של משלוח דואר רשום עם חותמת מהעיר ת'בזימבי שבדרום אפריקה. פירוש שמה של העיר בסואהילית הוא "הר של ברזל". שימוש בטופס דוארי כזה מכניס גיוון לאוסף תימאטי.

ההערכה היא, כי בעולם קיימים מחצבי ברזל בכמות העולה על 800 מיליארד טון, ומהם ניתן להפיק למעלה מ-230 מיליארד טון של ברזל נקי. כיום כורים ברזל רק במקומות בהם ריכוז הברזל עולה על 60%.

כרית ברזל היא כיום תעשייה גדולת מימדים, אך שולי הרווח בה הם נמוכים, משום שמחיר הברזל נמוך ביחד למתכות אחרות. ההשקעה הנדרשת בתשתיות היא גבוהה, בעיקר לצורך שינוע הברזל הגולמי לספינות מטען, דבר הנעשה על פי רוב ברכבות. כתוצאה מכך כרית ברזל נמצאת היא תעשייה המרוכזת בידי יצרנים גדולים אשר מספרם מועט. כריה של מבני ברזל קשורים דורשת שימוש במספר גדול של חפירים במקביל. המכרה כולו נקרא "מכרה פתוח" והוא נראה כמעין בור ענק, כפי שניתן לראות בדבר הבולים האוסטרלי בעמוד הקודם וכן בבולים המוצגים להלן.

מקדחה לחפירת בורות, מחפר ומשאית תובלה.

מכרה פתוח ומבנה מסוג המטייט המופק בו.

מכרה פתוח בארצברג, אוסטריה. משמאל: תשתית צבע.

איך מופק הברזל? כאמור, המחצבים הטבעיים כוללים גם חומרים זרים, אותם צריך לסלק על מנת לקבל ברזל נקי. בשלב הראשון החומר הנחשב עובר ריסוק גס ולאחר מכן הוא נטחן עד דק. האבקה מועברת דרך מערכת הפרדה המבוססת על מגנט. החלקיקים המכילים ברזל מגיבים לשדה המגנטי, וכך מסולקת אבקת הקווארץ, ומתקבל ברזל "נטו". למעשה, ברזל זה עדיין מכיל זיהומים רבים, ולכן הוא מכונה "עופרת ברזל". עם סיום הכריה מועמסת עופרת הברזל על רכבות המובילות את המטען לספינות משא, ומשם לבתי זיקוק שונים ברחבי העולם ליצירת פלדה.

...שם היא מועמסת על ספינות.

עופרת הברזל מועמסת על רכבות ומשונעת לנמלים....

התכת ברזל בסין העתיקה.

"עידן הברזל" – כך מכונה תקופת הזמן בה למד המין האנושי ליצור כלים מברזל. בסוף האלף השני לפני הספירה פותחו טכניקות לעיבוד ברזל, ותוך כאלף שנים החליף הברזל את הברונזה בייצור כלי נשק.

ההיסטוריה של התכת ברזל מתחילה, ככל הנראה, בסין. במאה החמישית לפני הספירה המציאו פועלי

גלגל הברזל.

מתכת מדרום סין את הכבשן – תנור המבוסס על תא סגור והמסוגל להגיע לטמפרטורות גבוהות במיוחד בהן הברזל הופך לנוזל. בכך נוצרה היכולת ליצור ברזל יצוק וברזל מחושל. פריצת דרך זו איפשרה את יצורם של כלים איכותיים מברזל. יתרונו של הברזל על פני הברונזה היה עצום, בהיותו חזק יותר ועמיד יותר, וזאת על אף נטייתו להחליד. ליתרון זה נודעה חשיבות רבה במיוחד בתחום הנשק.

שימוש צבאי בברזל. דפית מתוך קונטרס בולים.

תחילתו של עידן הברזל סימן גם את ראשית השימוש במפחה. המפחה היא תנור העשוי קירות עמידים לחום, למשל מאבן או מטיט, אשר בקצהו ארוכה. קרוב לתחתית של גוף המפחה יוצאים ממנה מספר צינורות העשויים טיט או מתכת. צינורות אלו מאפשרים כניסת אוויר, אם בזרימה חופשית או בזרימה מאולצת ומבוקרת. את סגסוגת הברזל – התוצר של שחרור התחמוצות בתהליך – ניתן להוציא מהמפחה דרך פתח בתחתיתה.

מפחה העשויה אבן.

לפני תחילת העבודה במפחה עלינו להכין פחם ואת עופרת הברזל אותה כרינו. את הפחם ניתן ליצור על ידי חימום עץ עד לנקודה בה הוא הופך לפחמן צרוף, תהליך התורם כמובן לדילול היערות על פני כדור הארץ. את הברזל יש לשבור לחתיכות קטנות ולייבש היטב במדורה רגילה. לפני שנכניס את הברזל למפחה יש לאסוף את כל שיירי השימושים הקודמים (שמכילים בעצמם ברזל בשיעור גבוה) ולשבור אף אותם.

עתה אנו יכולים להתחיל בעבודה. תחילה מחממים את המפחה על ידי שריפת הפחם. כאשר הגענו לטמפרטורה הרצויה ניתן להוסיף (דרך הארובה) את עופרת הברזל יחד עם כמות נוספת של פחם, על פי רוב ביחס של אחד לאחד. הפחמן החד-חמצני שנוצר כתוצאה מהבעירה בתוך התנור סופח אליו חמצן מהברזל, מבלי שהברזל נמס. מכאן קל להבין מדוע היה צורך לשבור את הברזל לחתיכות קטנות: תהליך הספיחה של החמצן מהברזל אל הפחמן דורש פני שטח גדולים ככל שניתן. שימו לב שטמפרטורת העבודה של המפחה נמוכה מטמפרטורת ההתכה של הברזל. זוהי סביבת עבודה נעימה יותר מאשר הכבשן. מאחר והתוצר הרצוי של התהליך הוא ברזל יש להקפיד על יחס נכון של ברזל לפחם. כמות קטנה מידי של פחם תקטין את יעילות התהליך של ספיחת החמצן. כמות גדולה מידי של פחם תגרוור קבלת ברזל העשיר יתר על המידה בפחמן, אותו לא ניתן אחר כך לחשל.

גלגלי מים שולטים בהחדרת האויר למערכת, ומאפשרים טמפרטורת עבודה גבוהה יותר. כריכת קונטרס.

חישול ברזל.

מפחה גדולה בהטנברג.

בסופו של התהליך מצטברות חתיכות הברזל קטנות בתחתית המפחה, והן מולחמות יחדיו לקבלת סגסוגת נקבובית, אשר צורתה דומה לספוג. באמצעות מספר מכות פטיש נמרצות נפריד את הסגסוגת מגוף המפחה, ועתה אנו מחזיקים בידינו מטיל ברזל כמעט טהור.

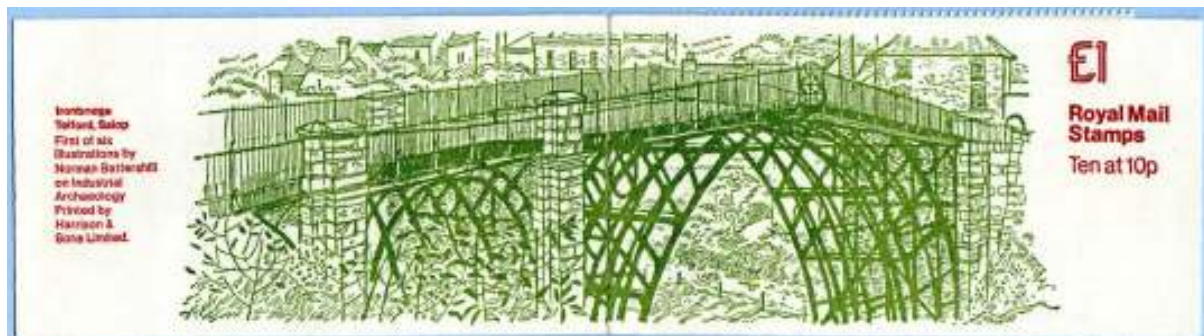
זיהום אויר כתוצאה משימוש בתנורי היתוך.

שימוש בגלגלי מים להחדרת אויר מאולצת למפחה או שימוש במפחות גדולות מאפשר לבצע את התהליך בטמפרטורות גבוהות יותר, כך שהברזל מותך לכדי נוזל. במשך שנים הדבר נחשב לבלתי רצוי, בשל חדירה מוגברת של פחמן לתוך הברזל. כל זה השתנה עם המצאת תנור ההיתוך (המכונה בעברית גם בשם תנור רם).

בשנת 1709 חולל האנגלי **אברהם דארבי** מהפכה, כאשר המציא את תנור ההיתוך כתחליף למפחה. כמקור לפחמן הוא השתמש בחומר פחמני הקרוי קוק

במקום בפחם. עופרת הברזל והקוק הוכנסו לתנור ההיתוך מחלקו העליון יחד עם כמות מבוקרת של אבן גיר (שתפקידה להמיס מזהמים – בעיקר סיליקון - המצויים בעופרת הברזל), בעוד שכמות גדולה של אויר חם הוחדרה לחלקו התחתון של התנור. הברזל נופל למטה, מגיב כימית לאויר החם, והתוצר הוא ברזל מותך עם ריכוז מבוקר של פחמן. תוצר זה שונה מהכבשן, שבו מתקבל ברזל נטול פחמן.

השימוש בדלק מבוסס פחמן בתעשיית הברזל היא רכיב מרכזי במהפכה התעשייתית. ברזל יצוק שימש ליצירת הקורות לגשר הברזל הראשון בשנת 1779. גשר ברזל זה הוצב מעל הנהר סוורן שבעיירה קולברוקדייל – אותה עיירה בה פעל דארבי, ובה פיתח את תנור ההיתוך.

גשר הברזל הראשון בעולם הוקם ב-1779. כריכת קונטרס.

באמצע המאה ה-19 המציא **הנרי בסמר** תהליך חדש במהלכו מוזרם אויר מבעד לברזל המותך, עד שמתקבל סגסוגת של ברזל נקי עם ריכוז נמוך של פחמן – חומר המוכר בשם פלדה. ההליך אותו פיתח בסמר הוזיל את מחיר הפלדה, ולמעשה מאז אין יותר ביקוש משמעותי לברזל מחושל.

יצור פלדה בתנור אח פתוח.

הנזק הסביבתי וזיהום האויר הנגרם כתוצאה משריפת הקוק הוביל לפיתוח תהליכים אלטרנטיביים. במהלך השנים פותחו תהליכים רבים ליצור פלדה (כלומר, ברזל המכיל כ-2% פחמן) או ברזל מחושל (כלומר, ברזל טהור). מבלי להכנס לפרטים מייגעים נציין כי מלבד השימוש בממירי בסמר שהוזכרו לעיל עושים כיום שימוש גם בתנורי אח פתוח, תנורי חמצן, ותנורי התפרקות חשמלית. בכל המקרים מטרת התהליכים היא לחמצן חלק מתכולת הפחמן שבעופרת הברזל ואת כל הזיהומים שבו. התכונות המכניות של הפלדה המתקבלת נקבעות על פי ריכוז הפחמן שנשאר בברזל ועל ידי צורת פיזורו בתוך החומר. כך, למשל, ככל שעולה ריכוז הפחמן כך עולה חוזקה של הפלדה וקטנה גמישותה. את הפלדה המותכת יוצקים לתוך תבניות בצורת לוחות או מוטות.

יציקת פלדה.

עיצוב קורות ברזל
באמצעות לחץ הידראולי.

יציקת קורות פלדה.

קורות פלדה משמשות ליצירת המסגרת של בניינים רבי קומות ומבנים. הם מספקים כוח ונוקשות לשלד הבניין, ובכך מאפשרים לו לעמוד בפני עומסים גבוהים וכוחות חיצוניים, כמו רעידות אדמה ורוח.

קורות פלדה יוצרים את שלד המבנה. הדפסת דוגמא של חותמת ביול השייכת לחברת "בריסטול פלדה וברזל". המכונה היא מתוצרת פיטני בואוס, חותמת מדגם DC1, אותה ניתן היה לכוון לעשרה עריכים.

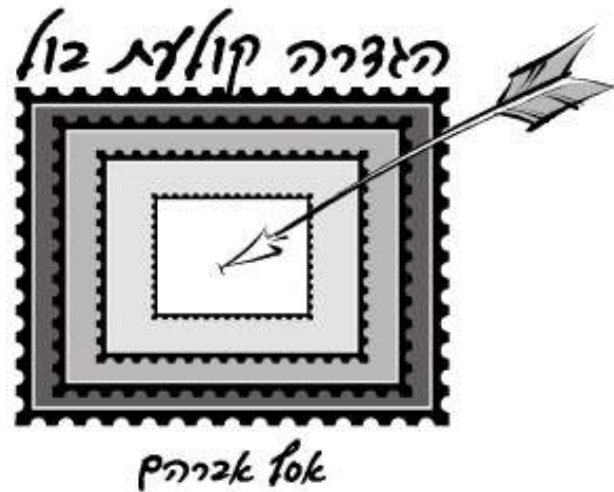
קשה לדמיין כיצד היה נראה עולמנו ללא ברזל וללא פלדה. מה טוב הוא שהברזל הוא אחד המינרלים המצויים בשפע בכדור הארץ, ואין חשש כי ייוצר מחסור בו. יחד עם זאת, הביקוש הגובר לברזל גרם בשנים האחרונות לעליית מחירים ניכרת, ולתופעות שליליות של גניבת מתכות. מסתבר, שגם בתחום זה מיחזור משתלם כלכלית בנוסף להיותו רצוי מבחינה אקולוגית.

יוסי חרש, גיאולוג במקצועו, אוסף בולים בנושא המינרלים. התצוגה שלו - "מינרלים: מקורם ניצולם והשימוש בהם" - זכתה במדליית זהב ברמה הבינלאומית במספר תערוכות עולמיות. כתובתו לתגובות: j_charrach@yahoo.com

גלוית פובליבל

גלוית פובליבל היא סוג של דבר בולים למשלוח בתוך הארץ שהיה נפוץ בבלגיה. הגלויה כוללת פרסום מסחרי, ומכאן שמה – ראשי תיבות של Publicité Belgique.

גלוית הפובליבל הומצאה בשנת 1933 והונפקה על ידי "הסוכנות הבלגית לדואר פרסומי". הגלויה הראשונה נשאה פרסומת לטבליות תרכיז מיץ תפוזים "OXADE". הגלויות הודפסו בבית דפוס פרטי, ואז נמסרו לדואר, אשר הדפיס עליהן את הערך הנקוב והפיץ אותן לסניפים השונים. הגלויות נמכרו לצרכן במחיר מוזל, כאשר המפרסם נשא בעלות ההוזלה.

גלוית פובליבל מספר 2516 (המספר מופיע בצד שמאל למטה) עם פרסומת של יצרן עטים.

גלויות הפובליבל ממוספרות על פי מספר העיצוב, אם כי מאתיים העיצובים הראשונים לא מוספרו. בתחילה הונפקו הגלויות השונות בכמויות קטנות, החל מחמש מאות עותקים, אך בשלב מאוחר יותר הגיעו כמויות ההדפסה לכשני מיליון עותקים. הפובליבלים הודפסו בצרפתית, פלמית, גרמנית ובהולנדית, וקיימים קטלוגים המתמחים בפריטים אלו.

השימוש בגלויות פובליבל דרך בתחילת שנות השמונים ופסק לחלוטין בשנת 1984. עד אז הונפקו כשלושת אלפים עיצובים שונים. אספנים תימאטיים מוצאים ענין רב בגלויות אלו משום שהן כוללות נושאים רבים ומותר (ואפילו רצוי) להכליל אותן בתצוגות בולאיות.

גלויות פובליבל עם פרסומת למכונת כביסה (ימין) וליין (שמאל)

אסף אברהם, אספן של בולי בריטניה, הוציא לאור את המילון האנציקלופדי החדש לבולאות ולדואר – ראה באתר האינטרנט www.philapub.com. כתובתו לצורך תגובות: philapub@gmail.com.

נושאן
בטאון איליות
מחנה ישראלי לביטחון תוכנית
ISRAEL

לא קיבלת את נושאונט?

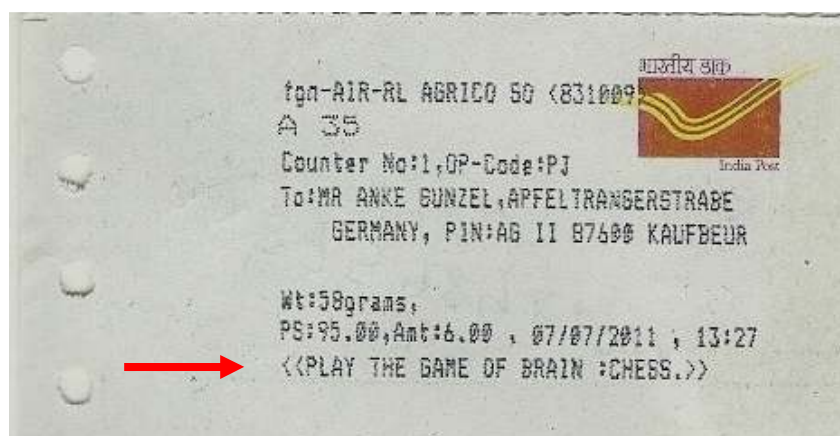
נושאונט, העיתון הבולאי המקוון הראשון בשפה העברית, מופץ ארבע פעמים בשנה. חברי איל"ת זכאים לקבל אותו ללא תשלום, אולם לצורך הפצת נושאונט אנו זקוקים לכתובת הדואר האלקטרוני (e-mail) שלכם. כתובתכם תשמש את ועד האגודה ואת העורכים לצרכי פעילות האגודה בלבד, ולא ייעשה בה כל שימוש אחר. פנו אלינו עוד היום לכתובת noson.ed@gmail.com, וגם אתם תקבלו את נושאונט. נשמח גם לשלוח לכם גליונות ישנים, על פי בקשה.

עצור, סיסמא!

מסתבר, שלא רק הראש היהודי ממציא לנו פטנטים. גם הגויים אינם טומנים ידם בצלחת וממציאים לנו פריטים בולאיים חדשים. המדור מוקדש הפעם לפריט חדש כזה.

הטופס הנראה כאן הוצע לאחרונה באתר המכירות של אי-ביי. מדובר בתווית ממוחשבת המונפקת לצורך משלוח מכתב בדואר רשום. חצי מהתווית מודבק על גבי המכתב, והחצי השני נמסר לשולח. הסיסמא המופיעה בתחתית הטופס ("שחק שחמט – המשחק של המוח") מופיעה רק על גבי החלק הנמסר לשולח. המוכר מציין כי סיסמא זו הייתה בשימוש רק במשך יום בודד ורק בסניף דואר בודד, ומכאן שזהו פריט הקשה בהשגה. ואנחנו שואלים: האם פריט זה מותר לתצוגה של אוסף בנושא שחמט?

הטופס ובתחתיתו הסיסמא התימאטית.

משה רימר משיב:
כדבר המאמר הידוע, פריט זה הינו "כשר, אבל מסריח". זוהי תווית מכונה הנהוגה במשרדי הדואר של הודו, הדומה בעיקרון לתווית המס"ד של דואר ישראל. הפקיד יכול למלא את פרטי המשלוח ולהדביק בולים, או להוסיף גם

את המחיר לתווית ואז היא משמשת בתור בול. כך או אחרת, יש לאותו פקיד מקום לרשום בשורה האחרונה (רק בחלק הנותר בידי השולח) הערה במלל חופשי. שורה זו נוצלה על ידי אספני בולים ובעיקר סוחרים ששיכנעו את הפקידים לרשום הערות בעלות משמעות תימאטית.

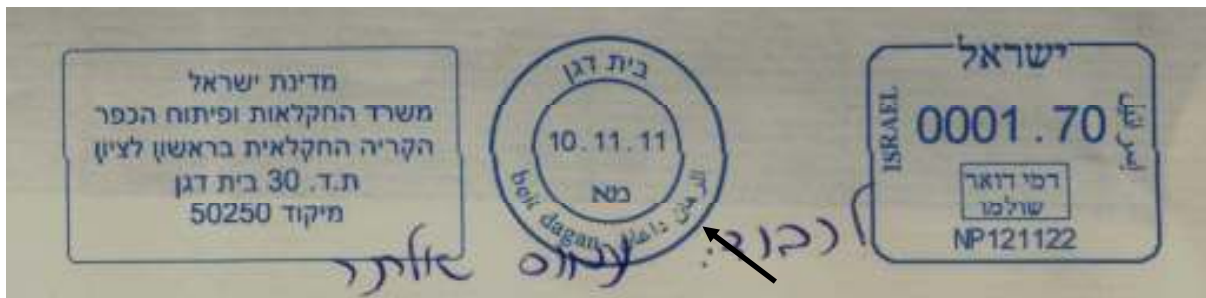
למיטב הבנתי, גם אם תרצה לדון את התווית לכף זכות, דינה הוא כדין "הבול שלי", כלומר התוכן התימאטי לא קשור בשום דרך להחלטה של הנהלת הדואר (אשר חלקה הוא, לכל היותר, השארת שורה ריקה בטופס), אלא הוכתב לפקיד הדואר על ידי האספן עצמו. במקרה כזה מותר להציג את התווית, אבל אין בה כל נדירות של ממש, והיא פריט חלש מבחינה בולאית. הנדירות אליה מתייחס המוכר נוצרה, ככל הנראה, על ידו. אין כל מניעה שאחרים ינפיקו תוויות עם אותה סיסמא בסניפים אחרים ובתאריכים אחרים.

עלילות מחוסרי הבית בבית דגן

זה שנים רבות שאני מטפח אוסף צדדי של מעטפות רשומות במדינת ישראל. זה לא רק אוסף היסטורי, חברתי וכלכלי של תולדות המדינה, אלא גם פרק מעניין בהתפתחות השפה.

במשך השנים מצאתי קוריוזים רבים בחותמות ובתוויות הרישום, אך החותמת שהופיעה לפני מספר ימים על מעטפה מבית דגן כללה את אחד האתגרים הקשים ביותר בהם נתקלתי.

חותמת מבית דגן עם הכיתוב א-רהאן דגיאן בערבית.

השם הערבי של הישוב כפי שהוא מופיע בחותמת הוא א-רהאן דג'אן. שעורי הערבית בתיכון עירוני א' בתל אביב היו משעממים עד מוות, אך בכל זאת הצליחו להטמיע בי את יסודות השפה, והיה לי ברור שרהאן זה לא "בית". בדיקה קצרה במילון הערבי-עברי של **איילון-שנער** גילתה לי שפירוש המילה רהאן הוא התערבות. מה הקשר בין "בית" ל"התערבות"? השפה האנגלית!

תוויות דואר רשום מבית שאן:
הכיתוב באנגלית משתנה
מ-Beit ל-Bet.

כידוע בארץ יש מקומות ישוב רבים הכוללים את המילה בית. בחותמות מופיע השם האנגלי כ-Beit או כ-Bet, בלי כל סדר או שיטה. כנראה שאותו פלוני האחראי לחותמת של בית דגן החליט לתרגם מאנגלית לערבית. הוא בדק במילון אנגלי – ערבי, ומצא שהמילה האנגלית bet, שפירושה בעברית "התערבות", אינה אלא "רהאן" בערבית.

מלבד השעשוע המלווה את פתרון התעלומה עולה גם השאלה בכמה נושאים שונים ניתן לשלב חותמת זו. כמובן באוסף בנושא מזון (דגן), מגורי האדם וגם משחקי מזל.

בברכה,
עמוס אלטר

חידה בולאית

גם הפעם אנו מציגים בפניכם ששה בולים ממדינות שונות בעולם. לכולם יש מכנה משותף, אך אחד מהם הוא בכל זאת יוצא דופן, ואתם מתבקשים למצוא אותו. כדי להקל על הפותרים ציינו בצד כל בול את שנת ההנפקה. רמז: פתרון החידה קשור באופן הדוק לנושא הגליון.

תשובות יש לשלוח למערכת נושאון בדואר אלקטרוני לכתובת noson.ed@gmail.com או בדואר רגיל לכתובת בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506. בין הפותרים נכונה יוגרל פרס מתנת התאחדות בולאי ישראל.

יוון, 1996.

בריטניה, 1995.

איטליה, 1982.

ארצות הברית 2003.

מצרים, 1969.

צרפת, 1995.

תאריך אחרון לקבלת תשובות לחידה: 1.3.2012. פתרון החידה ושם הזוכה בהגרלה יפורסמו בגליון הבא.

בהצלחה לפותרים!